

Ulrik Haagerups grundlovstale

Taler

Ulrik Haagerup
Journalist og grundlægger og
direktør for Constructive
Institute

Dato

5. juni 2023

Sted

Himmelbjerget

For et par år siden var der en kendt foredragsholder, der i et forsamlingshus i Jylland begyndte med at banke på mikrofonen og råbe ud i salen: - Kan I høre mig?

Så var det nede bag fra, at det lød:

- Ja da. Men jeg bytter gerne med en, der ikke kan.

Så jeg er taknemmelig for klapsalverne, inden jeg har sagt noget. Og for invitationen til at fejre Grundloven med netop jer.

En far til en teenagedatter – det kunne jo være mig selv - var en fredag aften i gang med sine vanlige formaninger, og fortalte hende indtrængende, hvor hun ikke måtte tage hen, hvilke drinks hun ikke måtte drikke, og hvem hun ikke burde kysse...

Mens han tog luft ind, så hun op og sagde: Far, nogle gange skulle du altså tage at lytte højere.

Lytte højere.... Det udtryk havde faren aldrig hørt før. Måske fordi han både er far og journalist. Og vi er altså langt bedre til at snakke end til at lytte.

Men aldrig har der været mere brug for evne til at høre efter. Brug for oprigtig nysgerrighed efter, hvordan andre ser verden. Brug for at bygge flere broer, som vi sang om lige før. Og brug for at huske ordene fra vores dronnings nytårstale, hvor hun mindede os om, at det ikke er nok at ville bygge broer, hvis man kun vil bruge dem til at få de andre til komme over til sig selv og ens eget ståsted.

Så her står vi så.

På gudernes bakke, der for 174 år siden dannede de smukkeste rammer for de spæde, men farlige tanker om et alternativ til enevælden.

Tænk hvis man kunne sige, hvad man ville. Tænk hvis man kunne vælge sine egne ledere. Tænk hvis demokratiet fik lov til at slå rod i Danmark.

Blichers folkemøder blev ikke starten på en voldelig revolution, men ti år senere til en frivillig overgang til en ny forfatning, som vi rutinemæssigt har fejret den 5. juni siden 1849.

Den historie kender I godt.

Men det, der skete derefter, er næsten mere interessant – især lige nu, hvor det er ved at gå op for os, at demokrati i modsætning til, hvad vi troede, ikke er noget vi kan tage for givet.

For ved I hvornår Danmarks Statistik blev oprettet?

Svaret er otte måneder efter vedtagelsen af grundloven.

Begrundelsen er det værd at hæfte sig ved i en tid, hvor fakta er blevet noget, flere og flere tror, at de selv kan vælge. Men selv om du insisterer på, at London er hovedstaden i Japan, så er det altså stadig forkert uagtet hvor mange likes du har fået på påstanden om, at viden bare er et synspunkt.

For da danskerne og deres nye politikere der i sommeren og efteråret 1849 pludselig fik frihed til at ytre sig frit, gik det helt amok. Alle påstod pludselig hvad som helst. Viden, postuler, sladder, anekdoter, misinformation, løgn og latin væltede rundt mellem hinanden og spredtes udover nationen. Man opdagede hurtigt, at uden et fælles fundament af fakta, som alle kunne tage udgangspunkt i, så fungerede det nye demokrati ikke. Så man blev nødt til at ansætte nogen, der kunne tælle, og i begyndelsen af 1850 åbnede Danmarks Statistik med det klare formål at pumpe fakta ind i samfundet og den offentlige samtale.

Erkendelsen i det spæde demokrati var med andre ord, at uden en fælles viden

og en nogenlunde ens opfattelse og erkendelse af, hvordan landet ligger, så fungerer politik ikke. Så falder folkestyret sammen.

Med andre ord er ytringsfrihed ikke nok i sig selv. Mere afgørende er det ansvar, man får, når man har den: For hvad bruger man den ytringsfrihed til? Den er afgørende for at undgå censur og tankekontrol, men i vores del af verden har vi måske ikke i det allerstørste behov lige nu for endnu flere, der bruger deres ytringsfrihed på at råbe; sprede had, frygt, splittelse, dæmoniseringer og skabe forskruede billeder af virkeligheden.

Så her står vi så på selvsamme Himmelbjerg og må erkende, at vi må kæmpe igen. Ja, igen for frihed. Men også for retten til adgang til sanddruelig information. For genskabelsen af fri og troværdig journalistik. For en ordentlig tone i den offentlige samtale. For retten til at beholde vores egne data. For ordentlige vilkår for vores folkevalgte. For vores fællesskab. Og for hele ideen om at være et demokratisk samfund.

Mere højpandet og mere væsentligt bliver det ikke.

Og hvis du begynder at høre dig selv sige, at noget er så vigtigt, at nogen bliver nødt til at gøre noget et eller andet tidspunkt et eller andet sted, så er der nok på tide, at du spørger dig selv, hvad du selv kan gøre.

Hvordan bliver vi den forandring, vi venter på?

Netop erkendelse var grunden til, at jeg for seks år siden sagde mit job op som nyhedsdirektør i DR for at stifte Constructive Institute. Jeg havde brug for tænke, og forstå, hvilket er svært når man hele tiden bliver afbrudt af konstante deadlines, budgetjusteringer og historier om DR-korrespondenter, der for licensmidler får fragtet heste over Atlanten.

I dag er Constructive Institute placeret på Aarhus Universitet, og arbejder over hele verden for at ændre den globale nyhedskultur med mere fokus på løsninger, nuancer og dialog. Vi arbejder ud fra to enkle spørgsmål:

- Er pressen en del af problemet i demokratiets krise med vores fokus på hastighed, likes, opmærksomhed og vinkling på det mest dramatiske og konfliktfyldte?

- Og hvordan bliver vi en del af løsningen? For det skal vi jo. Forestil dig, hvis der ikke var journalister, der kunne fortælle os andre, om hvad der i virkeligheden sker? Kan vi så være sikre på, at det er Greenpeace, bankerne, Facebook eller Chat GPT, der giver os den bedst opnåelige version af sandheden? Og det er ikke længere et retorisk spørgsmål, om du kan forestille dig en verden uden uafhængige journalister. Nyhedsørkner breder sig over hele den vestlige verden, fordi kommercielle medier må lukke, fordi annoncørerne, der tidligere var hovedindtægtskilden for ordentlig journalistik, nu går til Google og Facebook, og fordi færre og færre vil betale det, som journalistik koster.

På Constructive Institute forsøger vi at få os selv og vores kolleger til at lytte højere til dem, der længe har sagt til os, at de bliver deprimerede af vores negative verdensbillede, at de ikke stoler på os, og at vores indhold ikke giver nok mening og værdi. Vi forsøger at være et spejl, som journalister, udgivere og chefredaktører for skrantende medier kan kigge i for at se selv klart, inden det er for sent i en tid, hvor det er svært at få overskud til at standse op og kigge ordentligt efter. Vi halvfede midaldrende mænd ved jo godt, at med mindre at vi tør standse op, tage tøjet af og gå op på vægten foran spejlet bag låst dør på badeværelset og så tage konsekvensen af, hvad vi ser, så taber vi os jo aldrig. Så bliver vi jo bare ved med at drikke for mange fadøl og se for mange netflix-serier og champions League kampe fra hjørnet i liggesofaen.

Så pointen er, at man ikke kan begynde at tale om løsninger, før man erkender problemet. Selvkritik er udgangspunktet for enhver forandring.

Man kan ikke være konstruktiv uden at der er et veldokumenteret problem at være konstruktiv om. Ellers bliver det bare sødt og lidt ligegyldigt.

Så hvad er det, vi som samfund står overfor lige nu? Her kommer fem udfordringer – og bagefter en række bud på mulige løsninger.

Problemerne først, så de står klart.

Punkt nummer 1:

Polarisering er den næste pandemi.

For splittelsesvirus spredt sig hurtigt. Mellem Nord og Syd, De Rige og de fattige, Mellem de Politiske partier, Politikere og befolkning, Pressen og politikere, Nyhedsmedier og befolkning, Mellem befolkningsgrupper i hver deres ekko-kammer, og de woke og dem, der ikke aner, hvad det betyder. Tag en veganer på Nørrebro og en kvægavler fra Kjellerup og du har polarisering i fuldt flor.

Polariseringen kommer ikke kun gennem de sociale mediers algoritmer, men også i den toksiske kultur i politik og medier. På Facebook og Instagram får du mere af det indhold, du klikker på. Så hurtigt tror du, at alle mennesker er enige med dig, og du får konstant bekræftet din opfattelse af virkeligheden. Og de fleste likes får du, hvis du fodrer vreden, hadet, frustrationen og dæmoniseringen.

Jeg var tidligere på året i USA, hvor jeg har boet, og som jeg elsker og har beundret. Men det er ikke længere De Forenede Stater. Det er de Uforsoneliges Stater. Naboer, kolleger, familier er splittet i atomer – dybt uenige om virkeligheden, for de får den ikke samme sted fra. Da jeg var lille, så de fleste amerikanere hver aften studieværten Walter Cronkite, der ud fra dyb faglighed, fairness og uafhængighed samlede nationen med troværdige nyhedshistorier, om det der var værd at vide. I dag er Cronkite død, news skiftet ud med views og flere og flere amerikanere undgår bevidst at følge med i samfundsdebatten og resten fordeler sig mellem Rupert Murdochs Fox News, der henvender sig til de hvide republikanere, der følger sig klemte mellem Los Angeles og New York, og her omtales klimaforandringer kun som dårligt vejr og alle demokrater er kommunister, og valgnederlag skyldes snyd. Er du demokrat ser du derimod CNN eller MSNBC, hvor alle republikanere har jord i hovedet, og enhver tanke om at begrænse ulovlig indvandring til USA beskrives som racisme, selv om det var Demokraten Clinton, der begyndte at opføre en mur på grænsen mod Mexico ud fra samme bekymring som Trumps.

Herhjemme har både Politiken og især Berlingske opgivet tanken om at være landsdækkende såkaldte omnibusaviser, som er det latinske udtryk for et medie, der henvender sig til alle. Politiken leverer et verdensbillede til de pensionerede gymnasielærere, der stemmer rødt i Virum, mens Berlingske er blevet en borgerlig menighedsavis for den, der stemmer blå i Charlottenlund og omegn.

Punkt nummer 2:

Det repræsentative demokrati er i krise. Hele vores system bygger på, at de bedste vil dedikere deres tid og talent til at lede os andre. Da jeg var lille pralede mine forældre til familiefesterne med, at vores nabo af en agtværdig kreds af borgere i byen var blevet opfordret til at stille op til Folketinget. For dengang var alene tanken om, at man kunne få love til at repræsentere andre som valgt af folket, noget af det mest præstige fyldte. Hvis man i dag hører om nogen, der ville stille op til et demokratisk valg, er den første tanke hos for mange i dag, at de nok ikke kan få et rigtigt arbejde.

På partiernes opstillingsmøder, hvor de skal finde fremtidens politikere blandt de fremmødte borgere, er der nu stadig kaffe tilbage i den enlige termokande, der bliver sat på bordet. For stort set ingen dukker op. Jeg snakkede med en kandidat for et stort parti i en stor by tæt herpå op til seneste kommunalvalg. Og han betroede mig, at han ikke håbede at blive valgt, men at han som formand for en kreds syntes at det var så pinligt, at han ikke kunne få nogen til at melde sig, at han blev nødt til at skrive sig selv på stemmesedlen.

Partierne er ikke længere folkelige bevægelser. Medlemstallet er styrtdykket. De historisk to største politiske kraftcentre, Venstre og Socialdemokratiet har i dag til sammen færre medlemmer i hele Danmark, end der er indbyggere i Silkeborg.

Og de, der bliver valgt til de vigtigste poster i landet, får stadig oftere enten stress som Jakob Mark, Alex Vanopslaagh, Jacob Ellemann... eller går frustrerede ud igen som tidligere skatteminister Karsten Lauritzen, der i sidste uge udkom med et nødråb i en bog, der fastslog, at dansk politik er gået i stykker. Hastigheden i dansk politik er stukket af, og udviklingen kan få det politiske system til at bryde sammen, skriver han.

Tidligere departementschef i Sundhedsministeriet også under pandemien, Per Okkels, formulerer krisen sådan her:

”Ethvert politisk svar på et problem er hurtig handling, mere kontrol, flere samråd og udvalgsspørgsmål og den deraf følgende stille, men systematiske nedbrydning af centraladministrationen. Hastighed er et must. Optræden i medier er et must. Et hurtigt doorstep er bedre end en gennemtænkt aftale. Hastighed gør inddragelse af viden og indspil udefra næsten umuligt.”

Landets politiske nestor Bertel Haarder udtrykker sig mere poetisk, og selv om jeg af personlig erfaring ved, at han kan blive vred, så er manden jo værd at lytte til: Hans analyse lyder sådan her:

Pressen har sænket en dyne af stupiditet ned over menneskeheden.

Så lad den formulering blive tredje punkt på listen over aktuelle udfordringer.

Punkt 3:

Journalistik er det vigtigste filter mellem virkeligheden og folks opfattelse af virkeligheden. Og det er jo vigtigt, fordi vi mennesker træffer ikke beslutninger på baggrund af fakta, men på baggrund af, hvad vi tror er fakta. Og hvor vi den opfattelse fra? Fra dem vi selv snakker med og kan se ud af vinduet. Resten har vi fra medier. Perception is reality, hedder det på nydansk, og det ved enhver, der har gået på handelshøjskolen eller stået i butik. Bilka er bare billigere har det heddet i 30 år i markedsføringen, der skal få os til at tro, at Bilka har de laveste priser. Bare billigere... End hvad? End i går?

Alle har ret til et fedt køkken hed det i reklamerne op til finanskrisen, der brat afsluttede løggen om, at penge ikke er noget man har, men noget man har ret til og bare omkostningsfrit låner sig til.

Og politik har overtaget handelshøjskolelogikken: We want our country back, hed det i op til Brexitafstemningen, og så forlod briterne EU. Og først bag efter vågnede de op, og tænkte "gad vide, hvem der stjal det?" Det mest Googledede spørgsmål i Storbritannien dagen efter afstemningen om EU-medlemskabet, var "What is Brexit?". Og en ny bog om Boris Johnson i Downing Street dokumenterer, at den senere britiske premierminister, der anbefaldede et ja til Brexit alene ud fra en kynisk kalkule om, hvad der gavtede hans egen politiske karriere bedst, ud på natten, da det historiske resultat stod klart, sad forstenet foran fjensynet i sine underbukser og en argentinsk fodboldtrøje og sagde de bevingede ord, der kunne stå som overskrift over populismens sejr: "Oh, shit, what the fuck have we done??"

Jeg har lige været i London, og blandt andet været på BBC, der nu smerteligt gennemgår sin egen rolle i Brexit. BBC tog ikke som Murdoch-aviserne The

Times og The Sun stilling, men det store public service medie lod for ofte i sin dækning følelser og fakta stå lige.

Debatten gik jo på, om isen økonomisk set kunne holde, hvis Storbritannien begav sig ud på den i en fremtid uden for EU, eller om isen ville bryde. 1000 økonomiprofessorer advarede ud fra deres viden om økonomiens bæreevne, og forudså store vanskeligheder for Storbritannien uden for fællesskabet. BBCs måde at dække det komplicerede emne på, var så forsimplet sagt, at placere faglige eksperter på den ene side af i studiet side om side med en 55-årig krystalhealer fra Sheffield, der hæklede sine tamponer selv, og som klart udtrykte, at hun følte, at den is godt kunne bære, og at hun i øvrigt syntes, at de der professorer var noget arrogante og ufolkelige. Når følelser og fakta får samme betydning, så taber fakta næsten altid.

Man kunne måske mene, at når nogen siger, at det regner, og andre at solen skinner, så er det pressens opgave at se ud ad vinduet og rapportere fakta. Men der svigtede ikke blot den tabloide presse, men også den seriøse.

Men holdninger billige, kræver ingen research og sælger. Og kan man skræmme med en god overskrift, så får man de klik, der udgør forretningsmodellen for de gratis kommercielle nyhedsmedier over hele verden. I Danmark kæmper bt.dk med Ekstrabladet om at blive det største nyhedssite – og dermed vores største, fælles filter mellem virkeligheden og opfattelsen af virkeligheden.

Sygehus advarer mod denne væske hed det for nylig på bt.dk, og mange i Ry og resten af landet klikkede af frygt for, at det skulle være gin og tonic – eller modermælkserstatning. Men når man klikkede, så var det en historie på ti linjer om vand. Hvis man drak mere end 9 liter vand om dagen, så var det ikke sundt, måtte man forstå. Jeg ved ikke, om I kender nogen, der drikker 9 liter vand om dagen, men det er også lige meget, for BT fik dit klik.

Kan I huske hedeølgen for et par somre siden? Ekstra Bladet udkom med en historie om en stærkt svedende nybagt far, der harmløst havde kontaktet avisen og fortalt, at der var brølende varmt på fødestuen, hvor hans barn netop var kommet til verden. Og de idioter, der havde bygget det nye supersygehus i Skjeby havde sparet aircondition væk, og nu havde han selv set på et termometer, mens konen pressede, at der var 37,5 grader på fødestuen. God historie, tænkte Ekstra Bladet og bankede den ud på forside og alle hurtige

platforme, hvor den lynsnart gik viralt, og journalisten fik ros og begyndte at drømme om Cavlingprisen. Hundreder af tusinder af danskere delte lynsnart forargelsen, politikere, der gerne ville have omtale, forlangte konsekvenser, redegørelser og fyringer, og Jyllands-Posten udkom straks med en leder, der på baggrund af skandalen krævede nedlæggelse af regionerne, for hvis de ikke en gang kunne køle fødestuerne ned fra 37,5 grader, så var bureaukratiet og hele systemet da helt håbløst.

Lidt langsomt kom kommunikationsafdelingen på Aarhus Universitetshospital i gang, og de kunne efter et par dage fortælle, at nu havde de undersøgt sagen. Og det var rigtig nok, at der var varmt i hele landet under hedeølgen – også indendørs. Men 37,5 grader var der nu ikke, heller ikke på barselgangen. Og der var faktisk slet ikke noget termometer, der måler lufttemperaturen inde på fødestuen. Derimod var der rigtig nok et termometer, og det sad på Kuvøsen. Og det er nu en gang bedst, hvis det viser omkring 37 grader.

Så var det at nogen fandt på at kontakte Ekstrabladet for at høre, om de måske skulle sende en lille rettelse ud.

”Vi kan jo ikke faktatjekke alting”, svarede redaktøren.

”Hvis en vis mand siger, at det var meget varmt og at han har set et termometer, så citerer vi ham jo bare for det. Hvad er problemet?”

Ja, dét er problemet, for pokker. Det er ikke nok, at man kan sige, at tallene er rigtige, hvis billedet, de skaber, er forkert.

De skjulte TV-optagelser af Else i gyngen på plejehjemmet bag facaden, var jo ikke forkerte. Men var det virkelig billedet af, at det er sådan Mormor bliver behandlet på alle landets plejehjem? Var det billedet af plejehjemmene i Aarhus, eller var det bare på Kongsgården, på den afdeling, på dén stue med et enkelt broddent kar blandt de ansatte? Ingen ved det, og det var heller ikke TV2s ambition at gøre os klogere på det. Konsekvensen er til gengæld, viste en undersøgelse, Constructive Institute lavede her i foråret, at de ældre aarhusianerne nu ikke tør komme på plejehjem i Aarhus, og at det er svært at få nogen til at arbejde med at passe de ældre. Og vi kunne også dokumentere, at opfattelsen hos dem, der har direkte kendskab til forholdene, fordi de har pårørende på plejehjemmene eller selv kender nogen, der arbejder der, er langt

mere positive overfor forholdene på plejehjemmene, end dem, der kun kender dem fra mediernes dækning.

Udfordring nummer 4 er Misinformation.

Jeg er som mange af jer med samme hårfarve vokset op under den kolde krig. Dengang i 70-erne og 80'erne var det tydeligt, at Sovjetunionens propagandakrig handlede om, at få os til at overtage Kremles verdensbillede. Atomvåbenvåben frie zoner var godt, Reagan var skidt og kommunismen paradisisk. Det var lidt gennemskueligt, og i hvert fald på sigt ikke en strategi, der vandt hverken kampen om opfattelsen i vesten eller internt i Østblokken.

Putin, der er vokset op i KGB, har lært af fejlene. Han ved, at kampen om historiefortællingen er langt vigtigere end kampvogne eller droner. Og hans strategi i dag er langt mere udspekuleret og effektiv.

Internt i Rusland handler strategien at forhindre et hvert kritisk spørgsmål, fjerne enhver antydning af fri journalistik og kun give russerne adgang til én version af sandheden. Kremles. Det koster i dag fem års fængsel, hvis man kalder den specielle militære operation i Ukraine for en krig.

Eksternt er målet ikke at få os udenfor Rusland til at overtage Putins verdensbillede, men at tvivle på alle andres, som de nordiske public service stationer for nylig påviste i den vigtige dokumentar-serie, Skyggekrigen. Hvis man er i tvivl om sandheden, så smuldrer den fælles referenceramme, tillid og fællesskabet. Og så eroderer demokratierne inde fra. Derfor har Putins styre i årevis støttet kræfter i USA, Afrika og Europa, der kan splitte. Front National Frankrig er finansieret af banker, ejet af russiske oligarker. De gule veste i Frankrig, Fem-stjerne-bevægelsen i Italien, trumpismen i USA er ikke styret, men bakket op af russiske troldehære på sociale medier. Hvem sprang hul i Gasrørledningen Nord Stream 2 tæt på Bornholm? Putin vil gerne have os til at være i tvivl, så vi lige så gerne tror, at det var USA, England eller Ukraine, der gjorde det, så folkestemningen i Danmark, Sverige og Tyskland vender sig imod NATO.

Og således kommer vi til den femte og største trussel:

Teknologien.

Her kommer det spørgsmål, som du godt kan vænne dig til at stille til dig selv, dit land, dine børn og børnebørn:

Hvad kan du, som de nye chatbots ikke kan nu eller om ti minutter?

Constructive Institute var på Oxford University for nylig, og snakkede blandt andet med en professor i Kunstig Intelligens. Altså den teknologi, hvor computere lærer af sig selv og lynsnart kan udføre opgaver, som tidligere krævede både lang tid og mange menneskers tankekraft og samarbejde.

Han fortalte, at han har studeret den såkaldte AI i mange år, og længe synes, at al den snak om farene ved Artificial Intelligence har været overdrevet. Men de seneste måneder er udviklingen gået så stærkt, at han nu mener, at kunstig intelligens vil forandre vore samfund mere og hurtigere end opfindelsen af elektriciteten og internettet.

Og lad os lige forstå, hvad vi taler om. I mange år har vi vænnet os til at stille spørgsmål til Google, der så svarer med en række links til en række websites, som måske giver os svaret. De nye chatbots fra Microsoft, OpenAI og Google selv, svarer ikke på opgaver med links, men med et bud på et svar. Så hvis du spørger, hvad hovedstaden i Tyrkiet er, så linker den ikke bare til sites, hvor du kan finde svaret Ankara. Den svarer med svaret. Også hvis du beder den skrive en novelle, som Karen Blixen ville have skrevet den om Blicher og folkemøderne. Eller skrive en PhD afhandling om den og den kræftcelle. Eller du beder den lave en original sang som Beatles ville have lavet den om kærlighed i Himmelbergårnet, eller hvad som helst. Forleden holdt vi oplæg i Stockholm for cheferne for det svenske svar på DR, SVT. Jeg bad Chat GPT skrive en nyhedshistorie på svensk om, at Constructive institute holdt workshop for SVT redaktionelle ledelse. Fire sekunder efter lå den der. På formfuldt svensk. Selv med et citat fra mig, som jo ikke var nævnt i spørgsmålet, og som var klogere end noget, jeg nogensinde har formuleret. Og så begyndte den at lyve endnu mere med fine citater fra nogle af deltagerne, som i artiklen i høje toner roste den workshop, der jo knap var begyndt.

En TV-station i Dubai lader nu en digital robot, der er en meget nydelig kvinde med en behagelig stemme og en meget lav timeløn læse vejrudsigten og nyhederne. Bloomberg har i årevis ladet robotter skrive nyhedshistorier om

virksomheders regnskaber. Mange historier i medier om sport og ejendomshandeler er allerede i dag herhjemme skrevet af robotter. Snart er det flere og flere nyheder, der er genereret uden brug af journalister. I Los Angeles står horder af manuskriptforfattere her i foråret uden arbejde, fordi chatrobotterne dygtigt leverer hurtigere, billigere og ofte bedre historier til de kommende film og TV-serier.

Husker I de stakler, der i 1990'erne blev uddannet til korrespondenter i spansk og engelsk? De laver jo noget andet nu, fordi Google Translate for længst har overtaget deres arbejde. På samme vis vil AI overtage job som revisorer, advokater, redaktionssekretærer, analytikere, konsulenter og utallige andre job.

Men lige det skal måske nok gå, ligesom tidligere teknologier har forandret samfundet, så karetmageren i stedet blev bilmekaniker, og typografen kom på efterløn.

Det bekymrende er især, hvor dygtige de nye robotter er til at lyve. Og hvor svært det er at opdage det. De kan lave en sang, så du ikke kan høre forskel på den og Steffen Brandt. Skrive romaner, så du ikke ved, om det er Suzanne Brøgger eller en kopi. Lave en video på Youtube, Facebook eller i nyhedsapp'en, hvor Joe Biden eller Mette Frederiksen erklærer krig. Eller fred. Uden at du har en jordisk chance for at opdage, om det er sandt eller falsk.

Vores virkelighedsopfattelse står overfor gigantiske udfordringer.

Statsministeren kalder det "svimlende udfordringer", og 350 topledere og forskere underskrev forleden en fælles advarsel om, at den nye teknologi kan blive lige så dødbringende som pandemier og atomvåben, ikke blot fordi de kan erstatte millioner af job, men fordi de kan tænke selv og uden demokratisk kontrol kan tage magten fra menneskene. Og gøre begrebet fakta ligegyldigt. En af eksperterne er Sam Altman, der som direktør i Chat GPT, med andre ord har erkendt, at han har frembragt en teknologi, han ikke længere kan styre.

Ingen har opsummeret vores demokratiske udfordringer mere præcist, end vinderen af Nobels fredspris i 2021, den filippinske chefredaktør Maria Ressa, der åbnede vores 4th Global Constructive Journalism Conference i Bonn sidste år med disse ord:

”Uden fakta, har vi ingen sandhed. Uden sandhed har vi ingen tillid. Uden tillid har vi ingen fælles virkelighed, og regeringer, presse og demokratiet kan ikke fungere. Det er sådan vores verden er i dag. Så hvad skal vi gøre? Og hvordan skal journalistikken udvikle sig? Konstruktiv journalistik er som journalistik altid burde have været. Og jeg tror, at vi er nødt til at tænke på denne måde. At definere problemerne meget klart, så vi kan hjælpe vores samfund med at finde de rigtige løsninger. Og det kritiske ord her er hjælpe.”

Ordet konstruktiv betyder at have et gavnligt formål. Så hvis vi bare stoppede Grundlovstalen her, ville vi jo alle gå hjem på en smuk solskinsdag dybt deprimerede og apatiske – med en følelse af, at verdens problemer er så uoverskuelig forfærdelige, at der ikke er noget at gøre alligevel.

De to vigtigste spørgsmål i den konstruktive journalistik, når problemet er blevet belyst, er derfor: Hvad så nu og hvordan?

Her er en række bud på løsninger, som jeg - alt for langsomt - er nået frem til:

1) Vi må forstå, at globalisering og drømmen om en verden uden grænser alligevel havde en bagside. Vi har ikke samme interesser og værdier som Rusland - og jo heller ikke Kina. Og vi må investere voldsomt i at forsvare vores frihed og demokrati.

2) Vi må holde op med at være naive. Vi må som samfund i gang med regulere de techgiganter, der på den ene side har demokratiseret informationstrømmen og givet os adgang til al viden og alle mennesker med få tryk på vores telefoner. På den anden side er de blevet vores tids supermagter med mere indflydelse på vores liv, vores helbred, vores virkelighed og vores fremtid end selv de største lande og største sygdomme.

3) Du skal fatte, at hvis noget er gratis, så er du produktet. Hold nu op med at sige flosklen, ”jeg har jo ikke noget at skjule”, når du opdager, Google, Amazone og Facebook ved alt om dig, fordi du uforvarende har klikket ja til lade dem opsamle viden om de mest intime detaljer i dit liv. Så slå mulighederne for at indsamle data om dig og din digitale færd fra på din mobil. Og i din nye el-bil.

4) Lad være nu med at parkere dit spædbarn foran iPaden, bare fordi det er nemt, så du selv kan tjekke dine mails. Hiv din dreng op fra Gamerstolen i

kælderen, og din teenagedatter ud af instagram og tiktok. Det er ikke bare fordummende og spild af tid. Det viser sig også at udgøre den største trussel mod vores børns mentale helbred. Vi har nu den første generation, der har fået lov til at bruge tocifrede antal timer om dagen i hele deres liv med mobilen eller joysticket i hånden, og aldrig har unge være mere angste, mindre koncentrerede og mere socialt handicappede. Ikke alle, men alt for mange. Og ja, husk så også selv at være en ordentlig rollemodeller og hold mobilen væk fra spisebordet, familiesofaen og ægtesengen.

5) På Blichers tid skulle man komme fra en hjem med klaver for at være dannet. Nu skal vi til at tale om, at man skal komme fra et hjem med adgang til ordentlig information. Holder du en avis? Har du et digitalt abonnement på Midtjyllands Avis, Jyllands-Posten eller Zetland? Lad være med at komme med den dårlige undskyldning for ikke at give dig selv og din familie adgang til troværdig information fra medier, der vil dig det bedste, at du ikke har råd. Du har aldrig brugt flere penge på medier end nu: Du bruger det bare på at slå tiden ihjel: Mobiltelefoner, apps, spil, film, serier. Hvis du bare dropper en enkelt af dine streamingstjenester - Netflix, HBO Max, Discovery Plus, Disney Channel eller Viasat - så er der råd til at holde den lokale journalistik i live. Midtjyllands Avis arbejder nu efter sloganet, Sammen gør vi Midtjyllands bedre, og det var dem, der sikrede fjernvarme til Demstrup og de andre landsbyer rundt om Himmelbjerget, da gaspriserne gik mod himlen. Hvis du ikke investerer i ordentligt indhold, så forsvinder det. Og det er for sent, når du lige om lidt opdager, at det mangler.

6) Betal din medielicens med glæde. Tro ikke på dem, der påstår, at kommercielle medier alene kan klare opgaven at holde en befolkning velinformeret. Fortælle os historier om de andre, der netop ikke ligner os selv. For hvis vi ikke ved noget om de andre i andre dele af landet, dem med anden uddannelse, en anden baggrund, en anden økonomi og etnicitet, så er vi jo ligeglade. Og er vi ligeglade, så forsvinder solidariteten – og uden den holder vi op med at være et samfund. Public service fra TV2, DR og TV2-regioner er fortsat de største fælles referencerammer, der skal binde vores land sammen. Og deres konkurrenter er ikke Politiken, Berlingske og Børsen. Det er Amazon, Meta, Netflix og andre internationale underholdningsgiganter, der så gerne vil stjæle danskernes tid, fællesskab, opmærksomhed og penge.

7) Men det kræver, at medierne forstår deres ansvar og lever op til det. Jeg sidder

i regeringens Mediensvarsudvalg og tror, at tiden er kommet til, at journalister, der vil leve af at formidle troværdigt indhold til os andre via massemedierne, forpligter sig på det ansvar man har, når man har et privilegium at kunne præsentere virkeligheden for de mange. Andre fag med stort samfundsansvar skal have en autorisation, de kan miste, hvis de ikke lever op til deres faglige ansvar: Den statsautoriserede revisor, advokaten og el-installatøren for eksempel. Nyuddannede læger skal højtideligt skrive under på Lægeløftet. Love at anvende sine kundskaber med flid og omhu til samfundets og sine medmenneskers gavn, som det har heddet i lægeløftet tilbage fra 1815. Da jeg blev journalist, fik vi en fadøl, og så var det det. Alle og enhver kan kalde sig journalist, og gør det. Det er en ubeskyttet titel. At være journalist og arbejde for almenvælden med at videreformidle den bedste version af sandheden, er beskyttet af grundlovens ytringsfrihed. Nu er det på tide, at mit fag også viser, at vi har forstået det ansvar og krav om flid, ordentlighed og omhu, som følger med. Vi skal have indført journalistløftet.

8) Du skal forstå, hvor magtfuld du er. Det er dig, der bestemmer. Ikke blot når du stemmer ved valgene. Men det du klapper af, liker og køber, kommer der mere af. Lægger du alle dine indkøb i Bilka, så er det hykleri at begræde, når Gl. Rye Brugs lukker. Køber du alt dit tøj online, så er du ikke blot med til at lukke butikkerne inde i Ry, du øger også CO₂-aftrykket med pakkepostbiler, enorme mængder emballage og afbrænding af de returnerede varer, der bare ikke passede i størrelsen og er for besværligt at rense og pakke om. Og liker du den perfide bemærkning på facebook eller deler den sensationelle nyhed uden at tjekke, hvem den kommer fra, og om den er rigtig, så spreder du ikke blot had, men også løgn og fordummelse. Du er beskyttet af Grundloven og har derfor retten og ytringsfriheden på din side. Men vil du så ikke godt lade være med at brokke dig over den grove tone i debatten og over, hvor åndsvage folk er blevet? Husk i stedet at behandle andre, som du selv vil behandles. Også når du har et tastatur i hænderne.

9) Behandl vores folkevalgte med respekt. Vores system er et repræsentativt demokrati. Vi har brug for, at de bedste stiller op og træffer beslutninger sammen på vores vegne. Men sådan som vi i pressen behandler dem i medierne og borgerne behandler dem i kommentarfelterne, holder flere og flere væk fra politik. Vi inviterede de nyvalgte folketingspolitikere til såkaldt Demokratisk Bootcamp i 24 timer på Ry Højskole i januar for at hjælpe de nye med ikke at overtage de gamle politikeres vaner med bare at kritisere de andre for at få

opmærksomhed og i øvrigt bruge op mod 60 procent af arbejdstiden på medier og selvprofilering. Og det var en god oplevelse. Det er altså ikke alle folkevalgte, der er grådige og korrupte levebrødspolitikere. Faktisk kender jeg ikke rigtig nogen. De fleste er ordentlige mennesker, der mener, at de har ideer til løsninger på fællesskabets udfordringer - og som på trods vil gøre en forskel og forbedre livet i Danmark og verden. Så hvis du ikke selv orker at stille op for at tage et ansvar for at gøre vores fælles fremtid bedre, så prøv at få de bedste af dine venner og naboer til at gøre det. Og forstå, at vores politikere selvfølgelig skal kontrolleres og have kritiske spørgsmål. Men de skal også have ordentlige arbejdsvilkår. Frihed for grov mobning og beskyldninger om alkoholisme, fordi de er blevet set med fadøl. En ordentlig løn. Tid til at sætte sig ind i tingene. Ros for at udtale, at det ved de ikke endnu, eller endnu bedre: at de lige har justeret deres holdning, fordi de har hørt et godt argument fra deres politiske modstander. Det er ikke en taber, der siger sådan, men en politiker, der tør erkende, at han eller hun lige er blevet klogere. Så klap af det. For så kommer der flere af deres slags.

10) Tro på at forandring er mulig. Hver fredag kl. 12 sender Nobels Fredscenter i Oslo nu en hvid due ud i verden med en historie bundet til benet om håb. Noget, der er blevet forbedret. En krise, der er løst. En fremskridt, der kan inspirere. – Verden har brug for håb. For hvor håbløsheden hersker, bliver der krig, lyder begrundelsen.

Så håb er magt.

Men som Bill Clinton sagde det en gang, da han var i Danmark: Håb uden indsats er naivt. Indsats uden håb er til gengæld bare anstrengende. Kun ved at kombinere håb og indsats skaber man udvikling og en bedre fremtid.

Så tak fordi Blicher og hans venner på Himmelbjerget turde både håbe og kæmpe for vores demokratiske forfatning.

Nu er det tid til igen at kæmpe for at bevare håbet om fremtidens frihed og folkestyre.

Se, dét er fakta.

Glædelig Grundlovsdag.

Tak fordi I lyttede højere.

God morgen, lille land....

Kilde

Tilsendt af taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Grundlovstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/ulrik-haagerups-grundlovstale-2023>